

Rönesans'tan 19. yüzyıla Avrupa Resminde Antik Dünyanın Kadınları

Sibel ALMELEK İŞMAN*

ÖZET

Avrupa resminde, tarihten alınmış konuların sıklıkla betimlendiği görülebilir. Ressamlar, Batı dünyası üzerinde önemli bir etkisi olan Antik Yunan, Roma ve Mısır uygarlıklarının izlerini eserlerine yansıtmışlardır. Rönesans'tan 19. yüzyıla kadar uzanan geniş zaman diliminde, antik çağın sanatı, felsefesi, insanları, yaşam şekilleri ve önemli olayları, resim sanatına esin kaynağı olmuştur.

Yunan, Roma ve Mısır uygarlıklarında, şair, filozof ya da kraliçe olarak ölümsüzleşmiş kadınların, Avrupalı ressamların tuvallerinde ya da duvar resimlerinde hayat bulduğunu görmek mümkündür. Güzellikleriyle büyüleyen, erdemleriyle yüceltilen ve büyük adamlarla aşk yaşayan kadınlar da betimlenmiştir. Sappho, Aspasia, Diotima, Hypatia, Kampaspe, Roksana, Sabinli Kadınlar, Lukretia ve Kleopatra, tuvalere aktarılan önemli kadın kahramanlar arasında sayılabilir. Bu çalışmada, Rönesans, Barok, rokoko, yeni klasikçilik ve akademik resim üslubundaki eserler arasında, antik dünyanın kadınlarını canlandıran resim örnekleri değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Avrupa resmi, kadınlar, antik dönem, Yunan, Roma, Mısır.*

The Depiction of Women from Antiquity in European Painting from the Renaissance to the 19th Century

ABSTRACT

European artists often depicted historical subjects and events in their paintings. The traces of Greek, Roman and Egyptian civilizations, which had a great impact on the western World, inspired the art of painting throughout the period between the Renaissance and the 19th century.

Women who are immortalized as poetesses, philosophers or queens in Greek, Roman and Egyptian civilizations can be seen on the canvases or frescoes of European artists. Women remembered for their beauty, virtues or love affairs with great men were depicted as well. Sappho, Aspasia, Diotima, Hypatia, Campaspe, Roxana, Sabine Women, Lucretia and Cleopatra are included among the heroines depicted in these works of art. The present article explores examples of pictures that depict the women of antiquity through the works of Renaissance, Baroque, rococo, neoclassicism and academic painting.

Keywords: *European painting, women, antiquity, Greece, Rome, Egypt*

Avrupa resminde, tarihsel konulara sıklıkla yer verilmiş, pek çok sanatçı geçmişi ilginç ve ibret verici öyküsünü izleyiciye aktarmıştır. Kimi zaman bir tuvalin

* Yrd. Doç. Dr., *Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Uğur Mumcu Cad. 135. Sokak, No:5 35150 Buca İzmir, sibel.almelek@deu.edu.tr, 0232 420 48 82*
Asst. Prof., *Dokuz Eylül University, Buca Faculty of Education, Department of Fine Arts Education, Painting Crafts Teacher Education, Buca Faculty of Education 35150 Buca İzmir, sibel.almelek@deu.edu.tr, 0232 420 48 82*

sınırları içinde, kimi zaman ise bir sarayın engin duvarında, yüzyıllar öncesinin acı ve sevinçleri, yenilgi ve zaferleri, kadın ve erkek kahramanları, yeniden hayat bulmuştur. Resim sanatında, savaş meydanlarında verilen mücadele, barış anlaşmaları gibi temaların yanı sıra, tarihe iz bırakmış kahramanların özel yaşamlarından anlar, taç taktıkları, sevdiklerine kavuştukları, önemli kararlar verdikleri ya da ölümü seçtikleri dakikalar da yansıtılmıştır.

Avrupalı görsel yaratıcıların, resim ve heykel yapan üretici zihinlerin, özellikle belli dönemlerde tarihin sayfalarını daha büyük bir saygı ve merakla okudukları izlenebilir. Rönesans döneminden başlayarak sanatın, çağdaş insan ve olaylara olduğu kadar, antik dünyanın sırlarına da, öğrenme ve anlatma açlığıyla yaklaştığı görülebilir. 19. yüzyılda yükselen yeni klasikçilik, klasiğe dönüşü ve antik dünya hayranlığını yansıtmaktadır.

Batı dünyasının doğuşunu müjdeleyen antik Yunan, Etrüsk ve Roma uygarlıkları, hem mitolojik kahramanları hem de gerçek insanlarıyla, pek çok sanatçının eserine konuk olmuştur. Mısır uygarlığının zengin dünyası, Avrupalıyı derinden etkilemiştir.

Sanatın tarihini irdelerken, antik dünyanın kadınları, sıklıkla karşımıza çıkarlar. Şiirleriyle var olan, felsefe öğretileriyle hatırlanan, güzellikleriyle ölümsüzleşen, güçlü komutanlara destek veren ya da bizzat ülke yöneten kraliçeler olarak, ünü günümüze kadar ulaşan pek çok kadının, resim dünyasında da izlerini görmek mümkündür.

Kadın şair Sappho, Doğu Yunanistan'daki Midilli Adası'nda yaşamış olan değerli lirik şairler arasındaki en ünlü isimlerden biridir. Yunanistan'da M.Ö. 7. yüzyılda lir ya da başka bir müzik aletine eşlik ederek söylendiği için lirik şiir adı verilen parlak bir gelenek ortaya çıkmıştır. Yaşamı hakkında çok az bilgi bulunan Sappho, M.Ö. yaklaşık 612 yılında Midilli Adası'nda doğmuştur. Sappho'nun şiiri Midilli Adası'nın özel kültürel ortamından etkilenmiş olmalıdır. Midilli, sadece lirik şairleri nedeniyle Sappho'nun sanatına esin kaynağı olmakla kalmamış, aynı zamanda Yunan dünyası için sıradışı sayılabilecek bir kadın özgürlüğü ortamı da sunmuştur. Erkek güzelliğine hayranlık duyan Yunan kültürünün içinde, kadın bedenini yücelten hatta güzellik yarışmaları düzenleyen Midilli Adası, farklı bir konuma sahiptir.¹

Sappho'nun genç kızları etrafına topladığı bilinmektedir. Sappho, resmî bir okul açmamıştır ancak şiirsel ve müzikal yetenekleri ona o kadar ün kazandırmıştır ki, adadaki anneler kızlarını onun yanına göndermek istemiş, belki de bu şekilde, iyi bir evlilik yapma şanslarını yükseltecek yetenekler edineceklerini düşünmüşlerdir.²

Sappho'nun şiirlerine, insan kalbinin tutkularını doğrudan ve sade bir üslupla ifade ettiği için değer verilmiştir. Atina'nın altın çağını yaşadığı M.Ö. 5. yüzyılda Sappho'ya duyulan hayranlık artmış hatta Platon onu onuncu musa olarak değerlendirmiştir. Daha sonraki yıllarda, ünü azalmış, eşcinsel aşkı yücelttiği için eleştirilmiştir. Hıristiyan otoriteler şairi kınamış, 1673 yılında Papa 7. Gregorius eserlerinin yakılmasını emretmiştir. Rönesans döneminde ve sonra tekrar 19. yüzyılda, Sappho'nun şiirleri yeniden takdir görmeye başlamıştır.³

¹ Joyce E. Salisbury, *Encyclopedia of Women in the Ancient World*, Abc-Clio Inc., California 2001, s. 316.

² Salisbury, a.g.e., s. 316.

³ Salisbury, a.g.e., s. 317.

Sappho'nun şiirleri dokuz kitaptan oluşur ancak sadece bir tane bütün şiir günümüze kalabilmiştir. Mısır mezarlarında mumyalara sarılı olarak bulunan şiirlerin başı, ortası ya da sonu eksiktir. Sappho, şiirlerinde çevresindeki genç kızlara duyduğu tutkulu aşkı anlatmıştır.⁴ Şair, *Afrodite'ye Yakarış* adlı şiirinde, tanrıçadan sevdiği kızın kalbini kazanmak için yardım dilemektedir. Tanrıça da, "bugün almıyorsa verdiklerini, yarın o sana armağanlar verecek, seni sevmiyorsa, istemese de er geç sevecek" diyerek söz vermektedir.⁵

Yüksek Rönesans sanatının önemli isimlerinden Raffaello Sanzio (1483-1520), Vatikan'daki Pontifici Sarayı'nda (Palazzi Pontifici) yer alan ve Papa 2. Julius'un özel odası olan İmza Odası'nın (Stanza della Segnatura) tavanını ve duvarlarını muhteşem fresklerle donatmıştır. 1509-10 yılları arasında tamamladığı *Parnassos* adlı freskte (**Resim 1**), Raffaello'nun Sappho'yu saygıyla andığı görülebilir. *Parnassos*, sanatçının yardımcılarıyla birlikte tamamladığı, teoloji, felsefe, erdem ve sanat kavramlarını yansıtan alegorik fresk grubunun bir parçasıdır. Sanat ve şiirin ölümsüz temsilcilerini bir araya getiren *Parnassos*, Apollon ve yaratıcılığın ilham perisi olan dokuz musanın yaşadığı efsanevi dağı hatırlatmakta, hatta onu Vatikan Tepesi ile özdeşleştirmektedir. Raffaello'nun tasarımı, 2. Julius döneminde Roma'nın kültürel zenginliğini, antik gelenek üzerine getirdiği canlılığı ve yeni yorumları yansıtmaktadır. Raffaello, çağdaşı olan kalem ustalarını, antik Yunan ve Roma'nın şairleriyle, Parnassos Dağı'nda buluşturmuştur. Homeros, Virgilius ve Dante gibi önemli isimlerin yanında bir kadın şair olarak Sappho da hak ettiği yeri almıştır.⁶

Resim 1: Raffaello Sanzio, *Parnassos*, 1509-10, fresk, 670 x 770 cm, İmza Odası, Palazzi Pontifici, Vatikan.

Kaynak: Web Gallery of Art (www.wga.hu, erişim 7 Şubat 2013)

⁴ Salisbury, a.g.e., s. 316.

⁵ Sappho, *Nedir Gene Deli Gönlinü Çelen*, Can Yayınları, İstanbul 2008, s. 56.

⁶ Marcia B. Hall (ed.), *The Cambridge Companion to Raphael*, Cambridge University Press, New York 2005, s. 107-108.

Yeni klasik akıma mensup İsviçreli sanatçı Angelica Kauffmann (1741-1807), 1775 tarihli *Eros'tan İlham Alan Sappho* adlı resminde (**Resim 2**), Sappho'nun şiir yazma sürecini betimlemiştir. Mısralarında aşkı yaşatan bu değerli şaire, oklarıyla kalplere seveda ateşi düşüren Eros eşlik etmektedir. Aşk ve güzellik tanrıçası Venüs'ün oğlu olan Eros'un okları, Sappho'nun liriyle yanyana durmaktadır.

Resim 2: Angelica Kauffmann, *Eros'tan İlham Alan Sappho*, 1775, tuval üzerine yağlıboya, 132,1 x 145,1 cm, John ve Mable Ringling Sanat Müzesi, Florida.

Kaynak: John ve Mable Ringling Sanat Müzesi (www.ringling.org, erişim 10 Mart 2013)

Sappho'nun çevresindeki genç kızlara şiir, şarkı ve dans sanatlarını öğrettiği ve onlarla tinsel ilişki kurduğu bilinmektedir. Ancak aynı zamanda Sappho evlenmiş, çocuk sahibi olmuş ve yaşamına erkek sevgililer de almıştır. Sappho'nun ölümü bir sır perdesinin arkasındadır. Efsaneye göre Sappho, Phaon adındaki bir kayıkçıya âşık olmuş ve karşılık göremeyince kendisini Lefkada Adası'ndaki sarp kayalıklardan denize atmıştır.⁷

Yeni klasik sanatın Fransa'daki önemli temsilcilerinden Jacques-Louis David'in (1748-1825), 1809 tarihli *Sappho ve Phaon* adlı resmi (**Resim 3**), Sappho'nun aşkına karşılık alamadığı düşüncesiyle çelişir görünmektedir. Üstelik David, basit bir kayıkçı olan Phaon'u, bu resimde, sevimli ancak miskin bir avcı olarak betimlemeyi tercih etmiştir.⁸ Kauffmann gibi, David de, Sappho'nun Eros'tan ilham almasına gönderme yapmıştır. Eros, Sappho ile sevgilisinin yanında yer almakta ve şaire lirini uzatmaktadır.

⁷ Stefano Zuffi, *Love and the Erotic in Art*, Getty Publications, Los Angeles 2010, s. 338.

⁸ Zuffi, a.g.e., s. 339.

Resim 3: Jacques-Louis David, *Sappho ve Phaon*, 1809, tuval üzerine yağlıboya, 225 x 262 cm, Ermitaj Müzesi, Sen Petersburg.

Kaynak: Ermitaj Müzesi (www.hermitagemuseum.org, erişim 11 Şubat 2013)

Fransız yeni klasik sanatçı Antoine-Jean Gros (1771-1835), 1801 tarihli *Sappho Lesbada'da* adlı resminde (**Resim 4**), Sappho'nun hazin sonunu betimlemiştir. Gecenin ıssızlığında, ay ışığının aydınlattığı uçsan beyaz giysisi içindeki Sappho, denize doğru atlamak üzere görünmektedir. Kayalığın üzerinde bir sunak dikkat çekmektedir.

Resim 4: Antoine-Jean Gros, *Sappho Lesbada'da*, 1801, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 122 cm, Baron Gérard Müzesi, Bayeux.

Kaynak: Web Gallery of Art (www.wga.hu, erişim 19 Şubat 2013)

M.Ö. 470-401 yılları arasında yaşayan Aspasia, Küçük Asya'da bir Yunan kenti olan Miletos'da doğmuştur. Atina'nın, bu dönemde, Yunan şehir devletleri arasında

liderliği üstlendiği görülmektedir. M.Ö. 461-430 yılları arasında Atina'nın önderi olan büyük hatip Perikles, bu kente altın çağını yaşatmıştır. Atina tarihinin en ünlü kadını Aspasia'nın, Perikles'in hayatında önemli bir yeri olmuştur. Aspasia'nın, Perikles'in politik görüşlerini ve hatta pek çok konuşmasını şekillendirdiği düşünülmektedir. Aspasia'nın gençliği hakkında bilgi yoktur. "Arzu edilen" anlamına gelen Aspasia ismi, büyük olasılıkla gerçek adı değildir. Öksüz kalmış, esir düşmüş ya da bir hayat kadının kızı olarak dünyaya gelmiş olması mümkündür. İyi eğitilmiş, kültürlü ve saygı gören bir sosyete fahişesi olduğu sanılan Aspasia'nın evi, kısa bir zamanda, pek çok değerli erkeğin toplandığı bir mekân haline gelmiştir. Aspasia, politikacı, oyun yazarı, filozof ve sanatçılarla tanışmıştır. Bu ünlü ziyaretçilerden birisi de Sokrates'tir. Aspasia'nın bu dostlukla birlikte, felsefe yeteneğini geliştirdiği düşünülmektedir. Platon, *Menexenus* adlı diyalogunda, sevgili hocası Sokrates ile Aspasia arasında geçen bir konuşmayı kaleme almıştır. Bu dikkat çekici kadının, Atina'nın en güçlü adamı Perikles'in metresi olmasına şaşırılmamak gerekir. Elli yaşındaki Perikles, otuz yaşlarındaki Aspasia ile tanışınca, eşinden boşanıp, Aspasia ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Bu durum dönemin Atinası için oldukça sıradışıdır. Güçlü adamlar, hayat kadınları ile ilişki kurabilirler ancak onlarla birlikte yaşadıkları görülmemiştir. Atina halkı, Perikles'in Aspasia'ya karşı beslediği aşkın derinliğine şaşırmıştır. Aspasia, Perikles adını verdikleri bir oğlan doğurmuştur. Perikles, eşinden olan çocuklarını salgında kaybedince, gayri meşru çocuğunun Atina vatandaşı olmasını istemiştir. Atina halkı bu talepten hoşlanmamış, ancak Perikles'in kentleri için yaptıklarını düşünerek kabul etmiştir.⁹

Fransız kadın sanatçı Marie-Geneviève Bouliard (1763-1825), 1794 tarihli *Aspasia Olarak Otoportre (Resim 5)* adlı resminde, kendi imgesini Aspasia'nın kimliğiyle sunmuştur. Aspasia, elindeki aynada güzel yüzünü incelemektedir. Odasını süsleyen güllerin tazeliği ve canlılığı, Atina'ya altın bir çağ yaşatmış bir devlet adamı ve komutanın kalbini fetheden bu kadının alımlı bedeniyle uyum içindedir. Bouliard, Aspasia'yı ışıkla aydınlatmıştır. Perikles'in büstü ise, odanın karanlığı içinde belli belirsiz dikkat çekmektedir.

⁹ Salisbury, a.g.e., s. 23-24.

Resim 5: Marie-Geneviève Bouliard, *Aspasia Olarak Otoportre*, 1794, 123 x 127 cm, tuval üzerine yağlıboya, Arras Müzesi, Arras.

Kaynak: Bridgeman Images (www.bridgemanimages.com, erişim 20 Mart 2013)

En ünlü Yunan filozoflarından birisi olan Sokrates, Atina'nın sokaklarında ve pazarlarında dolaşp, komşularıyla konuşmaktan hoşlanmıştır. Sokrates, tüm yerleşik değerleri sorgulayarak gerçeği aramak gibi ilahî bir misyonu olduğuna ve insanları iyilik, güzellik ve adaletin en yüksek standartlarına ulaşmak için güdülemesi gerektiğine inanmıştır. Onun bu araştırmacı sorularından hoşlanmayanlar da olmuştur. Sonunda, Atina gençliğinin ahlakını bozmakla suçlanmıştır. Mahkemeye çıkarılan Sokrates, tarihin en önemli davalarından birinde ölüm cezası almıştır. Sokrates, felsefesini yazıya dökmemiştir. En sevgili ve parlak öğrencisi Platon, hocasının ölümünden sonra, Atina'nın dışındaki bir zeytinlikte Akademi adını verdiği bir okul kurmuştur. Platon'un, hocasıyla yaptığı konuşmaları yazması sayesinde, Sokrates'in öğretileri günümüze ulaşmıştır. Platon, diyaloglar boyunca, Sokrates'in çevresindeki insanları kimliklerine kavuşturup, büyük filozofun fikirlerinin gelişmesine katkıda bulunan isimleri belirlemiştir. Sözü geçen insanlar arasında, hem hocasının hem de kendisinin sevgi üzerine düşüncelerini biçimlendiren Diotima adında bir kadın da vardır.¹⁰ Platon'un, M.Ö. 416 yılında, şair Agathon'un (M.Ö. 448-400) evinde yapılan bir davette geçen *Şölen* adlı diyalogunda, Diotima'ya rastlanabilir. Sokrates ile Diotima, sevginin doğuşu, özü, etkileri ve amacı hakkında konuşurlar.¹¹

¹⁰ Salisbury, a.g.e., s. 87-88.

¹¹ Diotima, sevgi yoluyla ölümsüzlüğe ve salt güzele erişileceğini ifade eder: "*İnsanın salt güzele karşı karşıya geldiği an yok mu, sevgili Sokrates işte yalnız o an için insan hayatı yaşamaya değer.*" (Platon, *Şölen-Dostluk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 56.)

Polonyalı sanatçı Józef Simmler (1823-1868), 1855 tarihli *Diotima* adlı resminde (**Resim 6**), Polonyalı kadın şair Jadwiga Łuszczewska'yı (1834-1908), Sokrates ve Platon'u etkilemiş, değerli kadın düşünür Diotima olarak poz verirken canlandırmıştır. Diotima, üzerinde kırmızı pelerini ve yanında liriyle, bir sütunun önünde, iki genç kıza bilgeliğini sunarken gösterilmiştir.

Resim 6: Józef Simmler, *Diotima*, 1855, tuval üzerine yağlıboya, 141 x 210 cm, Lviv Ulusal Sanat Galerisi, Lviv.

Kaynak: Lviv Ulusal Sanat Galerisi (www.lvivgallery.com, erişim 10 Eylül 2013)

Mısır'daki İskenderiye kenti, M.Ö. 4. yüzyılda kuruluşundan bu yana, Akdeniz dünyasının canlı ve kozmopolit merkezlerinden birisi olmuştur. Ptolemaios'un kurduğu büyük müze ve kütüphane, antik dünyanın en büyük entelektüel merkezi olmuştur. Kütüphane, binlerce kitaplık bir hazineye sahip olmuştur. Müze ise, batının en büyük beyinlerini kendine çekmiştir. Bilim adamları, fizik, matematik ve felsefe çalışmaya ve bu renkli kentteki önemli hocaları dinlemeye gelmişlerdir. Hypatia'nın, İskenderiye Müzesi'nde çalışan bir matematikçi ve filozof olan babası Theon'dan eğitim aldığı düşünülmektedir. Kaynaklara göre, büyük bir zekâya sahip olan Hypatia, felsefe konusundaki ustalığıyla, kısa zamanda babasını geçmiştir. Hypatia'nın kentin ortasında yürüdüğü ve kendisini dinlemek isteyenlere Platon, Aristoteles ve diğer filozofların düşüncelerini anlattığı söylenir. Her yerden gelen pek çok öğrencinin yanı sıra, Hypatia, üzerinde "musa" ya da "filozof" yazan mektuplar almıştır.¹²

370-415 yılları arasında yaşayan Hypatia yaklaşık 400 yılında, İskenderiye'deki Yeni Platonculuk okulunun başına geçmiştir. Filozof ve eğitimci olarak göz önünde

¹² Salisbury, a.g.e., s. 162.

bir hayat sürdürdüğü ve bu durum bir kadın için alışılmadık sayıldığı için, kadın kimliği Hypatia için bazen zorluk yaratmıştır. Entelektüel anlamda renkli bir kent olan İskenderiye, 4. yüzyıl'da Hıristiyanlık için önemli bir kent olmuştur. Hypatia'nın Yeni Platoncu öğretileri, öğrencileri arasında piskopos görevine yükselen Silenus'un aracılığıyla, Hıristiyanlık'ı da etkilemiştir. Bazı Hıristiyanlar ise, onun fikirleri ile insanları pagan inançlara sürüklediğini düşünmüşlerdir. Hypatia, hamisi Romalı yönetici Orestes ile İskenderiye Piskoposu Cyril arasındaki politik mücadele nedeniyle, iki grubun arasında kalmıştır. Petros adlı bir adamın yönettiği grup, onu arabasından alıp kiliseye götürmüş, tuğlalarla öldürdükten sonra, cesedini parçalayıp yakmışlardır. Antik dünyanın en önemli kadınlarından biri, bağnazlık ve kıskançlığın kurbanı olmuştur.¹³

Ön-Raffaellocu ressam Charles William Mitchell (1854-1903), 1885 tarihli *Hypatia* (**Resim 7**) adlı resminde, Hypatia'nın ölümüne yakın bir anı canlandırmıştır. Kilisenin içinde betimlenen Hypatia, çıplak bedeninin bir kısmını uzun sarı saçları ile örtmektedir. Mitchell, kontrolünü kaybetmiş kalabalığı resmine katmamıştır.

Resim 7: Charles William Mitchell, *Hypatia*, 1885, tuval üzerine yağlıboya, 152,5 x 244,5 cm, Laing Sanat Galerisi, Newcastle upon Tyne.

Kaynak: Laing Sanat Galerisi (www.twmuseums.org.uk, erişim 12 Aralık 2013)

Plutarkhos'un *Büyük İskender'in Yaşamı*, Quintus Curtius Rufus'un *Büyük İskender'in Tarihi* ve Plinius'un *Doğal Tarih* eserleri gibi Büyük İskender'in yaşamını aktaran klasik dönem metinleri, Orta Çağ boyunca genişletilmiş ve değiştirilmiştir. Bu

¹³ Salisbury, a.g.e., s. 163-164.

eklemeler, Büyük İskender'in hayatına hem biraz karmaşa hem de efsanevi olaylar katmıştır. Anlatılarda, Kampaspe ya da Phyllis adındaki güzel bir fahişenin sözü geçmektedir. Kampaspe ve Büyük İskender'in birlikte, dönemin en önemli Yunan sanatçıları arasında sayılan Apelles'in atölyesine gittikleri aktarılmaktadır. Büyük İskender, ressamdan metresinin resmini yapmasını istemiştir. Kampaspe soyunup poz verdiği zaman, Apelles karşısındaki kadının güzelliğinden yıldırım çarpmış gibi olur. Ressamın bu ani tutkusundan eğlenen Büyük İskender, Kampaspe'yi Apelles'e cömertçe sunar. Bu hikâye, bir kadının nesne olarak algılanıp, değerli bir hediye olarak verilmesini göstermektedir.¹⁴

İtalyan rokoko resminin önde gelen isimlerinden Giovanni Battista Tiepolo, *Apelles Kampaspe'yi Resmederken* (1725-26) (**Resim 8**) adlı eserinde, Kampaspe'nin güzelliğiyle göz kamaştıran yarı çıplak bedenini, sahnenin ortasına yerleştirmiştir. Kırmızı pelerinine sarılı Büyük İskender ise, sevgilisinin arkasında durmakta, ressamın tuvalini izlemektedir. Tiepolo'nun erken dönem eserleri arasında yer alan bu küçük resim, klasik bir öyküyü sanatçının kendi atölyesine taşımaktadır. Resmin arka planında, loş ışığın altında, sanatçıya ait tuvaler görünmektedir. Tiepolo, tuvalin önündeki Apelles için kendi imgesini kullanmıştır.¹⁵

Resim 8: Giovanni Battista Tiepolo, *Apelles Kampaspe'yi Resmederken*, 1725-26, tuval üzerine yağlıboya, 54 x 74 cm, Montreal Güzel Sanatlar Müzesi, Montreal.

Kaynak: Montreal Güzel Sanatlar Müzesi (www.mbam.qc.ca, erişim 11 Şubat 2013)

Evlilik, asırlar boyunca, politika ve diplomasi için önemli bir araç olmuştur. Farklı ülkelerin egemen güçleri arasında kurulan evlilik bağları, ortak amaçlar doğrultusunda hareket edilmesini sağlamıştır. Makedonyalı İskender'in, Avrupa ve

¹⁴ Zuffi, a.g.e., s. 354.

¹⁵ Zuffi, a.g.e., s. 355.

Asya'nın iki büyük soylu ailesi arasında barış sağlamak için evlendiğini düşünmek indirgeyici bir tutum olabilir. Çünkü İskender ile Sogdiana (günümüzde Özbekistan) prensesi Roxsana arasında gerçek bir aşkın var olduğu düşünülmektedir. Roxsana, Büyük İskender'in âşık olduğu tek kadın olarak da anılmaktadır. Büyük İskender'in ilk görüşte aşk yaşadığı Roxsana'yı, bir ziyafette dans ederken görüp, onunla hemen evlenmek istediği söylenmektedir. Roxsana, Büyük İskender'i yolculuklarında yalnız bırakmamış, İndus Irmağı'na kadar birlikte inmişlerdir. Büyük İskender'in henüz otuz üç yaşına gelmeden ani ölümüne kadar birlikte yaşamışlardır.¹⁶

Barok resmin saygın ismi Peter Paul Rubens (1577-1640), *Roksana ve Büyük İskender (Resim 9)* adlı resminde, Büyük İskender'i sevdiği kadına taç takarken betimlemiştir. İki sevgili, kalabalıktan uzakta, kendi özel odalarında aşk dolu bir an yaşamaktadırlar. Küçük, tombul ve kanatlı bedenleriyle puttolar, neşe içinde bu soylu çiftin etrafını sarmışlardır. Biri Roxsana'nın ayağını okşarken, diğeri Büyük İskender'in başındaki miğferi çıkarmaktadır. Büyük İskender'in yanında ayakta duran genç adam ise, geleneğe göre, elindeki meşale ile damadın yolunu aydınlatan ve ona gelinin odasına kadar eşlik eden kişidir.

Resim 9: Peter Paul Rubens, *Roksana ve Büyük İskender*, pano üzerine yağlıboya, 35,5 x 40 cm, Özel Koleksiyon.

Kaynak: Art Renewal Center (www.artrenewal.org, erişim 19 Şubat 2013)

Roma kentinin kuruluş öyküsünde, Sabinli Kadınların özel bir yeri vardır. Roma'da kadın bulunmadığı için endişeli olan Romulus, komşu ülkelere, evliliğe dayalı bir birliktelik kurmak için elçiler gönderir. Komşular bu derece çabuk büyüyen bir siteden kuşku duydukları için teklifi reddederler. Romulus, kentin gelişmesi için bir

¹⁶ Zuffi, a.g.e., s. 352.

plan yapar. Romalılar, Neptün şenlikleri için güzel oyunlar hazırlayıp, komşularını davet ederler. Bütün dikkatlerin oyunlara çevrildiği bir sırada, Romalı gençler Sabinli genç kızları kaçırlar. Gençler sevecen davrandıkları için, sonunda kızlar eşlerini yürekten sevmeye başlarlar. Kızların aileleri bir süre sonra, Roma'ya saldırırlar. Sabinli Kadınlar, eşlerinin ve babalarının arasına girerek, onların barışmalarını sağlarlar. Romulus, iktidarını Sabin Kralı Tatius ile paylaşır.¹⁷

Yaklaşık M.Ö. 750 yılında geçtiği rivayet edilen bu öyküde Romulus, tüm erkeklere, kadınlara iyi davranmalarını nasihat etmiş, kadınlara da yeni kurduğu bu kentte evlilik kurumuna çok değer verdiğini anlatmıştır. Kadınlardan eşlerinin kontrolünde, erdemli bir yaşam sürmelerini istemiş, aynı zamanda onlara miras hakkı da tanımıştır. Erkeklerin tatlı sözleri ve yüksek övgüleriyle, kadınlar ikna olmuş ve evlenmeyi kabul etmişlerdir.¹⁸

Sabinli Kadınlar, ressam ve heykeltçiler için ilgi çekici bir konu olmuştur. Pek çok sanatçı, şenlik sırasında kadınların kaçırılması öyküsünü betimlerken, Jacques-Louis David, 1799 tarihli *Sabinli Kadınlar (Resim 10)* adlı eserinde, evlilik bağı kurulduktan ve çocuklar doğduktan sonra Romalılarla Sabinlilerin karşı karşıya geldikleri anı canlandırmayı tercih etmiştir. David, erkekler, kadınlar ve çocuklardan oluşan oldukça kalabalık bir mücadele sahnesinin ortasına, ana kahraman olarak, kollarını iki yana açmış Hersilia'yı yerleştirmiştir. Hersilia, Sabin ülkesinin en soylu kadınlarından biridir. Romulus'un karısı olan Hersilia, Sabinlilerle Romalılar arasındaki savaşta, iki tarafı uzlaştırmaya çalışan en etkin arabuluculardan biri olmuştur.¹⁹ David, mızraklarını kuşanmış erkekleri, bebeklerini korumaya çalışan anneleri ve kızlarını kaçıranlara öfke duyan babaları etkili bir kompozisyonda bir araya getirmiştir.

¹⁷ Colette Estin - Helene Laporte, *Yunan ve Roma Mitolojisi*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2002, s. 226-227.

¹⁸ Salisbury, a.g.e., s. 313.

¹⁹ Pierre Grimal, *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1997, s. 289.

Resim 10: Jacques-Louis David, *Sabinli Kadınlar*, 1799, tuval üzerine yağlıboya, 385 x 522 cm, Louvre Müzesi, Paris.

Kaynak: Louvre Müzesi (www.louvre.fr, erişim 25 Şubat 2013)

Lukretia, antik Roma'nın üzerine kurulduğu yurttaşlık erdem ve değerlerinin ideal modeli olarak değerlendirilmiştir. Romalı tarihçi Titus Livius Patavinus (M.Ö. 59-M.S. 17), *Roma Tarihi: Şehrin Kurulmasından İtibaren* adlı kitabında, evlilik içindeki sadakati ön planda tutmak ve verdikleri sözleri hiçbir zaman çiğnememek adına kadınlar için örnek teşkil eden Lukretia'nın dramatik öyküsüne yer vermiştir. Lukretia'nın hikâyesi, Roma'nın yedi kral döneminin sonuna denk düşen M.Ö. 510 yılında geçmektedir. Lukretia, kocası Collatinus, askeri bir sefer için evinden uzaktayken, Kral Tarquin'in oğlu Sextus Tarquinius tarafından odasında saldırıya uğramıştır. Sextus, Lukretia'ya şantaj yapar; arzusuna karşılık vermezse, zina işlediğini herkese söylemekle tehdit eder. Lukretia çaresizlikle kabul eder; ancak ertesi sabah babasını ve kocasını çağırır ve herkesin huzurunda başına gelenleri anlattıktan sonra kendisini bıçakla öldürür. Lukretia'nın hazine sonu, aslen Etrüsk olan Tarquin ve ailesine karşı bir nefret uyandırır ve Roma'dan kovulurlar. Kahraman Lukretia'nın dul kocası Collatinus, Junius Brutus'a katılır ve birlikte Roma'nın ilk konsülleri olarak, Roma Cumhuriyeti'nin zengin tarihini başlatırlar. Pek çok sanatçının, Lukretia'nın kendini öldürdüğü andaki utanç, acı ve öfke gibi yoğun duyguları tuvaline taşıdığı görülmektedir. Lukretia'nın öyküsü ahlaki öğeler taşımaktadır. Bir yandan arzusuna yenik düşen bir erkeğin ailesi ile birlikte kraliyet gücünü kaybetmesi anlatılmakta, diğer yandan ise, onuru için şehit olan ve kendisini ülkesi için feda eden bir kadın kahraman yüceltilmektedir.²⁰

Yüksek Rönesans sanatçısı Tiziano Vecellio (1485-1576), *Lukretia ve Tarquinius*, (1568-71) (**Resim 11**) adlı eserinde, Tarquinius'un Lukretia'ya saldırdığı anı betimlemiştir. Lukretia'nın gözleri korkuyla açılmıştır. Yatak takımı, Lukretia'nın

²⁰ Zuffi, a.g.e., s. 356.

kulaklarını ve boynunu süsleyen inciler, bembeyaz parlar ve masumiyeti hatırlatırken, Tarquinius, kırmızı giysisi ve elindeki bıçağıyla tutkuyu ve şiddeti temsil etmektedir.

Resim 11: Tiziano Vecellio, *Lukretia ve Tarquinius*, 1568-71, tuval üzerine yağlıboya, 145 x 189 cm, Fitzwilliam Müzesi, Cambridge.

Kaynak: Fitzwilliam Müzesi (www.fitzmuseum.cam.ac.uk, erişim 14 Şubat 2013)

Mısır'ın Ptolemaios hanedanında adı Kleopatra olan çok sayıda prenses yaşamıştır. Ancak bunların içinde zamana karşı direnen, adı günümüze kadar bir efsane olarak ulaşan tek isim, 7. Kleopatra'dır.²¹ M.Ö. 69-30 yılları arasında yaşayan Mısır kraliçesi 7. Kleopatra hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Pek çok sanatçının tuvalinde ölümsüzleştirdiği Kleopatra'ya, 1540 ile 1905 yılları arasında iki yüzün üzerinde tiyatro eseri, kırk beş opera ve beş bale vakfedilmiştir. Yarı Firavun ve biraz da sultan, gözü pek ve hayal gücü kuvvetli Kleopatra, Roma'yla boyunduruğu altına girmeden bir ittifak kurarak Ptolemaios krallığını yeniden güçlendirmeyi hayal etmiştir. Amacına ulaşmak üzereyken, iktidardan uzaklaştırılmış ve ölüme mahkûm olmuştur.²²

Kleopatra, Jül Sezar'ın sorumlu ve güvenilir devlet adamı kimliğinin, kendisini kraliçe olarak tahta çıkaracak güç ve yetkide olduğunun farkındadır. Kleopatra, son derece tehlikeli görünen ve ilginç bir yöntemle Sezar'ın yanına ulaşmayı planlamıştır. Pelisium'dan bindiği küçük bir gemi ile akşam karanlığında İskenderiye limanına giren kraliçeyi, kölesi Apollodorus değerli bir halıya sardıktan sonra ve küçük bir kayıkla sarayın rıhtımına çıkarmıştır. Plutarkos'un aktardığı bu öyküde Sezar, önüne serilen

²¹ Ali Avni Kaynar, *Kleopatra*. Anonim Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 5.

²² Robert Solé, *Mısır'ın Aşk Sözlüğü*, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2009, s. 182-183.

halıdan yuvarlanarak çıkan genç kadını görünce çok şaşırılmış, kraliçenin zekâsına ve cesaretine hayranlık duymuştur.²³

Fransız akademik ressam Jean Léon Gérôme (1824-1904), 1866 tarihli *Kleopatra Sezar'ın Huzurunda* (**Resim 12**) adlı resminde, bu ilginç karşılaşmayı betimlemiştir. Duvardaki resimleriyle dikkat çeken sarayda, Sezar masasının başında otururken görülmektedir. Kleopatra, bedenini açıkta bırakan şeffaf giysisi içinde, biraz önce içinden çıktığı halının yanında, ayakta durmaktadır. Gözlerini, kollarını hayretle kaldıran Sezar'a çevirmiş olan Kleopatra'nın beden dili cesaretini yansıtmaktadır.

Resim 12: Jean Léon Gérôme, *Kleopatra Sezar'ın Huzurunda*, 1866, tuval üzerine yağlıboya, 61 x 91 cm, Özel Koleksiyon.

Kaynak: Ancient History Encyclopedia (www.ancient.eu, erişim 20 Şubat 2013)

Giovanni Battista Tiepolo, 1746 ve 1747 yıllarında, Venedik'teki Labia Sarayı'nın (Palazzo Labia) duvarlarına Kleopatra'nın yaşamından iki tane sahne betimlemiştir: Antonius ve Kleopatra'nın karşılaşması ve Kleopatra'nın ziyafeti. Romalı general ve Mısır Kraliçesinin aralarında filizlenen aşk, aynı zamanda Doğu ile Batı'nın buluşması olarak da değerlendirilebilir. Tiepolo'nun, büyük bir opera sahnesi gibi tasarladığı *Kleopatra'nın Ziyafeti* adlı kompozisyonu (**Resim 13**), sarayın ziyafet salonunu süslemektedir. Sezar'ın varisi ve dünyanın en güçlü adamlarından biri olan

²³ Necla Yazıcıoğlu Yavi, *Kleopatra*, Yazıcı Basım Yayıncılık, İzmir 2000, s. 56-57.

Antonius, Kleopatra ve başka konuklarla birlikte yemek sofrasında oturmaktadır.²⁴ Tiepolo, Kleopatra'nın elinde tuttuğu olağandışı büyüklükteki ve damla biçimindeki inciyi resmin önemli bir detayı olarak vurgulamıştır. Tarihte önemli izler bırakmış cazibeli bir kadının güçlü bir erkeğin kalbini kazandığı bu sahne, zevke ve şatafata düşkün 18. yüzyıl insanına cazip gelmiştir.

Resim 13: Giovanni Battista Tiepolo, *Kleopatra'nın Ziyafeti*, 1746-47, fresk, 300 x 650 cm, Labia Sarayı, Venedik.

Kaynak: Web Gallery of Art (www.wga.hu, erişim 5 Mart 2013)

Altın süslemeli, mor atlas yelkenli gemisiyle Kleopatra'nın Tarsus'a gelmesi ve buradaki şölende Antonius'a kavuşması, pek çok sanatçının tuvaline konu olmuştur. Kimi ressam, gemiyi ve yaklaştığı limanı betimlerken, kimisi de Tiepolo gibi ziyafet sofrasının ihtişamını yansıtmıştır.

Kleopatra, Antonius'un Aktium deniz savaşındaki yenilgisinden ve ölümünden sonra, kendi yaşamına son vermek istemiştir. Söylentiye göre, simgesi ve kılavuzu yılan olan Kleopatra, incir sepeti içinde getirttiği zehirli aspis yılanına kendini sırtarak ölümlle buluşmuştur.²⁵

Pek çok ressam, Kleopatra'nın ölüm sahnesini tuvalinde canlandırmıştır. Barok dönem sanatçısı Guido Reni (1575-1642), yaklaşık 1628 tarihli *Kleopatra ve Yılan* adlı resminde (**Resim 14**), kraliçenin bembeyaz teni ile arka planın karanlığı arasındaki

²⁴ Birinci yüzyılda, *Doğal Tarih* adlı kitabını kaleme alan Romalı yazar Büyük Plinius (23-79), bu sahneyi şöyle aktarmıştır: "Kleopatra, tatlı ısmarladığı zaman, uşak içi sirke dolu bir kap getirir. Kraliçe, kulağındaki inci küpeli çıkartır, değerli taş eriyince de suyunu içer." (Rose-Mary Hagen - Rainer Hagen, *What Great Paintings Say*, Vol. 1, Taschen, Köln 2003, s. 290-293.)

²⁵ Yazıcıoğlu Yavi, a.g.e., s. 174.

tezatı dramatik bir üslupla vurgulamıştır. Beyaz yakasının açıkta bıraktığı göğsüne yaklaşmakta olan yılan, bu mağrur kraliçenin yaşamını zehirlemek üzeredir. Yılanın içinden çıktığı incir sepeti ise, loş ışıkta kalmıştır. Reni, kraliçenin hizmetkârlarını da bu sahneye ekleyen ressamların aksine, izleyiciye ölümle tanışma anının yalnızlığını hissettirmeyi tercih etmiştir.

Resim 14: Guido Reni, *Kleopatra ve Yılan*, yaklaşık 1628, tuval üzerine yağlıboya, 95 x 114.2 cm, Windsor Kraliyet Koleksiyonu, Berkshire.

Kaynak: Windsor Kraliyet Koleksiyonu (www.royalcollection.org.uk, erişim 11 Şubat 2013)

Resim dünyasına bakıldığında, Sappho ve Kleopatra'nın, antik dönem kadınları arasında, en çok ilgi uyandıran isimler oldukları görülebilir. Biri şair, öteki kraliçe olan bu iki önemli kadın, sadece ürettikleri ve yaptıklarıyla değil yaşadıkları tutkulu aşklarla da günümüze kadar ulaşmışlardır. Aspasia, Diotima ve Hypatia, felsefe ve bilim alanlarında hatırlanan isimlerdir. Roksana ve Kampaspe, Büyük İskender'in yaşamına girmiş değerli kadınlardır. Lukretia, erdemli, sadık ve gururlu kadın imgesinin önemli temsilcilerinden biridir. Sabınlı Kadınlar, erkek dünyasında uzlaşma sağlayan, bir ülkenin geleceği için barış getiren örnek davranışlar sergilemişlerdir. Yunan ve Roma mitolojilerinde anlatılan sayısız tanrıça, peri ve kadın kahramanın yanında, bu kadınlar gerçek yaşamın ölümsüz isimleri olmuşlardır.

Rönesans'tan 19. yüzyıla kadar uzanan zaman diliminde, çeşitli üsluplarda eser veren sanatçıların antik dünyaya ilgi duydukları izlenmektedir. Antik Yunan ve Roma uygarlıklarından esinlenme, Rönesans'ın önemli özelliklerinden biridir. 1750-1850 yılları arasına tarihlenen yeni klasikçilik akımının sanatçıları da tıpkı Rönesans ustaları gibi antik dönemin düşünce sistemine, sanat dünyasına ve insanlarına hayranlıkla yaklaşmışlardır. Dolayısıyla, antik dönemde yaşamış ve önemli izler bırakmış kadınların, Raffaello ve Tiziano gibi Rönesans sanatçılarının ve Kauffmann, David ve Gross gibi yeni klasikçi ressamın eserlerinde sıklıkla canlandırıldığı izlenmektedir.

Barok sanatçılar Rubens ve Reni'nin ve rokoko üslubunun değerli ismi Tiepolo'nun da antik kadın portrelerinden etkilendikleri görülebilir. 19. yüzyılda tarihsel konulara yakınlık duyan akademik ve ön-Raffaellocu sanatçılar da bu kadınları tuvallerinde canlandırmak istemişlerdir. Resimlere bakıldığında, sanatçıların üslup ve yorum farklılıkları göze çarpmaktadır. Antik dünyanın kadınları, Rönesans döneminde ve yeni klasikçilik akımında sade, asil, ağırbaşlı ve dingin görünürken, Barok dönemde dramatik ve duygu yoğunluğu yüksek figürler olarak yansıtılmışlardır.

Erkek sanatçıların, mitolojik ve dinsel kadın kahramanlar kadar, gerçek yaşamdan kadınlara da ilgiyle yaklaştıkları, kadın yüzünün ve bedeninin zarafetini ve cazibesini, heyecan ve duyarlılıkla yansıttıkları görülmektedir. Sözü edilen resimler arasında, sadece iki tanesi kadın sanatçıların elinden çıkmıştır. Kauffmann, Sappho'yu Eros'tan ilham alırken betimlemiş, Bouliard ise otoportresini Aspasia olarak sunmuştur. Her iki kadın ressamın da, bu resimleri yaparken, antik dönemdeki hemcinslerine hem saygılarını sundukları hem de onlarla kendi aralarında kadın ve üretici olma bağlamında bir yakınlık hissettikleri düşünülebilir.

Kaynakça

- ESTIN, Colette - LAPORTE, Helene, *Yunan ve Roma Mitolojisi*, çev. Musa Eran, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2002.
- GRIMAL, Pierre, *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*, çev. Sevgi Tamgüç, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1997.
- HAGEN, Rose-Mary - HAGEN, Rainer, *What Great Paintings Say*, Vol. 1, Taschen, Köln 2003.
- HALL, Marcia B. (ed.), *The Cambridge Companion to Raphael*, Cambridge University Press, New York 2005.
- KAYNAR, Ali Avni, *Kleopatra*, Anonim Yayıncılık, İstanbul 2010.
- PLATON, *Şölen-Dostluk*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.
- SALISBURY, Joyce E., *Encyclopedia of Women in the Ancient World*, Abc-Clio Inc., California 2001.
- SAPPHO, *Nedir Gene Deli Gönlinü Çelen*, çev. Cevat Çapan, Can Yayınları, İstanbul 2008.
- SOLÉ, Robert, *Mısır'ın Aşk Sözlüğü*, çev. Mehmet Moralı, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2009.
- YAZICIOĞLU YAVI, Necla, *Kleopatra*, Yazıcı Basım Yayıncılık, İzmir 2000.
- ZUFFI, Stefano, *Love and the Erotic in Art*, çev. Stephen Sartarelli (İtalyancadan İngilizceye), Getty Publications, Los Angeles 2010.